

K Z O M B U N I A K Ń A T
Z B A D A Ń

Warszawa, marzec 2010

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/32/2010

**GOTOWOŚĆ POLAKÓW
DO WSPÓŁPRACY**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ W sens współpracy z innymi ludźmi niezmiennie wierzy zdecydowana większość badanych (79%, spadek o 2 punkty od 2008 roku) – sądzą oni, że działając wspólnie można osiągnąć więcej niż w pojedynkę. Tylko co ósmy dorosły Polak (12%, wzrost o 2 punkty) uważa, że współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu.
- ▶ Polacy oprócz tego, że niezmiennie wierzą w sens współpracy, coraz częściej wyrażają przekonanie o skuteczności wspólnego działania na rzecz swojej społeczności lokalnej. Obecnie opinię taką podziela dwie trzecie ankietowanych (66%), a poczucie swoistej bezradności w tym wymiarze cechuje co czwartego respondenta (25%).
- ▶ Pomimo silnego przekonania o sensie i skuteczności współpracy między ludźmi, od 2002 roku odnotowujemy nieznaczny, aczkolwiek systematyczny, spadek gotowości Polaków do współdziałania. Coraz więcej osób deklaruje, że nie zna nikogo spoza rodziny, z kim skłonni byłiby współpracować (wzrost od 2002 roku z 25% do 33%), coraz mniej jest chętnych działać wspólnie z innymi chociażby w jednej dziedzinie (spadek od 2002 roku z 75% do 68%). Mimo wszystko gotowość Polaków do współpracy jest wciąż stosunkowo duża.

**POZIOM GOTOWOŚCI DO WSPÓŁPRACY
Z LUDŹMI SPOZA SWOJEJ RODZINY***

Odsetki respondentów

	niewykazujących żadnej gotowości do współpracy**	deklarujących gotowość do współpracy:			
		w jednej dziedzinie	w dwóch dziedzinach	w trzech dziedzinach	w czterech dziedzinach
I 2002	25	20	19	18	18
I 2004	27	13	16	18	26
I 2006	30	16	16	17	21
I 2008	32	15	15	16	22
I 2010	33	15	16	15	21

* Uwzględniono gotowość do pożyczenia wartościowych rzeczy, pracy społecznej na rzecz swojego środowiska i osób potrzebujących, wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej oraz politycznej

** Respondenci, którzy na wszystkie pytania odpowiedzieli: „nie znam” lub „trudno powiedzieć”

Opracowaniem na temat społecznej gotowości do współpracy zamykamy cykl komunikatów poświęconych ogólnej problematyce społeczeństwa obywatelskiego w Polsce¹. Dotychczasowe analizy wykazują zarówno pozytywne, jak i negatywne symptomy w zakresie społecznej aktywności obywateli. Umocniła się na przykład wiara Polaków w skuteczność wspólnego działania na rzecz swojej społeczności lokalnej, zwiększył się odsetek respondentów deklarujących znajomość osób udzielających się społecznie, wzrosła także liczba badanych zaangażowanych w działalność organizacji obywatelskich. Jednocześnie zmniejszył się odsetek ankietowanych udzielających innym pomocy charytatywnej oraz osłabło zaufanie do większości instytucji życia publicznego. Nie zmienia się istotnie odsetek respondentów pracujących społecznie na rzecz swojej społeczności lokalnej lub potrzebujących, w miarę stabilne są także: ogólny wskaźnik dobroczynności, stopień zaangażowania w wolontariat oraz poziom zaufania w sferze prywatnej.

W niniejszym komunikacie² postaramy się opisać stan gotowości Polaków do współpracy z osobami spoza swojej rodziny, a więc zbadamy, jak dalece skłonni są wraz z innymi podejmować wspólne działania w różnych dziedzinach życia. Porównując wyniki badań przeprowadzonych w latach 2002 – 2010 sprawdzimy, czy zmienił się stosunek społeczeństwa do współpracy oraz jak się kształtuje w czasie poziom gotowości do kooperacji.

WIARA W SENS WSPÓLPRACY

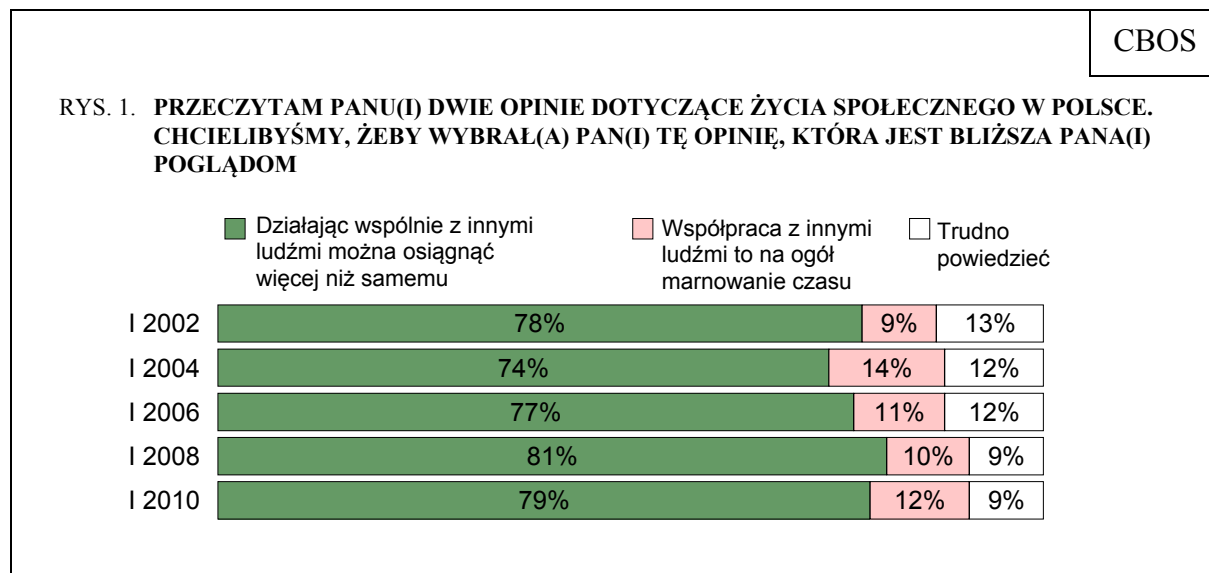
Niezmiennie ponad trzy czwarte badanych (79%, spadek o 2 punkty od 2008 roku) wierzy w sens współpracy z innymi ludźmi. Sądzą oni, że działając wspólnie można osiągnąć więcej niż samemu. Tylko co ósmy dorosły Polak (12%, wzrost o 2 punkty) wyraża przekonanie, że współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu.

---

¹ Zob. komunikaty CBOS: „Działalność społeczna Polaków”, styczeń 2010; „Dobroczynność w Polsce”, luty 2010; „Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998 – 2010”, luty 2010; „Zaufanie społeczne”, marzec 2010 (oprac. R. Boguszewski).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (236) zrealizowano w dniach 7 – 13 stycznia 2010 roku na liczącej 1052 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

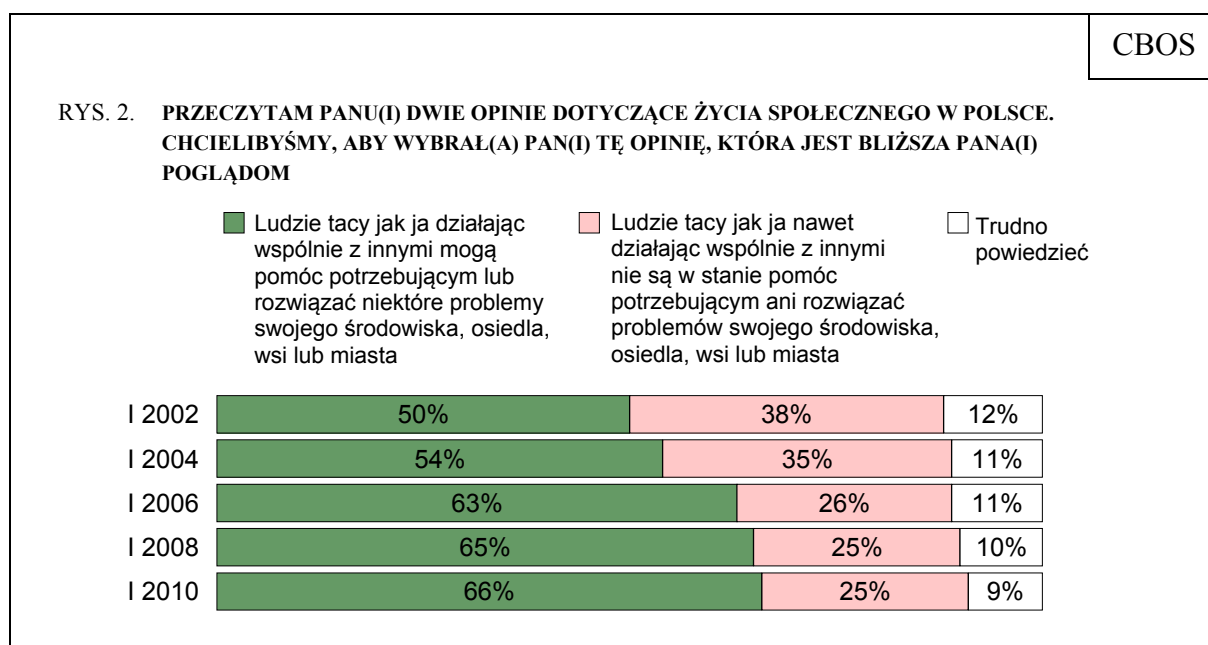
Z dłuższej perspektywy można zauważyć, że wiara w opłacalność wspólnego działania, pomimo nieznacznych wahań, pozostaje w miarę stabilna i od początku monitoringu dotyczy zdecydowanej większości Polaków.

Osoby, które zdają sobie sprawę z pożytków płynących ze współpracy z innymi, dominują we wszystkich grupach socjodemograficznych. Ich odsetek w pewnym stopniu zależy jednak od położenia społecznego. Jest tym większy, im badani są młodszy, lepiej wykształceni i lepiej sytuowani. Opłacalność współpracy najczęściej dostrzegają osoby w wieku od 18 do 24 lat, badani z wyższym wykształceniem, respondenci o dochodach powyżej 1500 zł *per capita*, respondenci zadowoleni z sytuacji materialnej swoich gospodarstw domowych, a ponadto mieszkańcy dużych (aczkolwiek nie największych) miast, technicy, pracownicy administracyjno-biurowi, kadra kierownicza i wyżsi specjaliści, a także uczniowie i studenci oraz badani pracujący na własny rachunek.

Opinię, że współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu, stosunkowo najczęściej podzielają renciści, robotnicy niewykwalifikowani, bezrobotni, osoby niezadowolone z sytuacji materialnej swoich gospodarstw domowych, badani z podstawowym wykształceniem oraz respondenci o najniższych dochodach *per capita* (zob. tabele aneksowe).

Polacy oprócz tego, że niezmiennie wierzą w sens współpracy, coraz częściej wyrażają przekonanie o skuteczności wspólnego działania na rzecz swojej społeczności lokalnej. Obecnie podziela je dwie trzecie ankietowanych (66%), co oznacza, że od 2002 roku odsetek badanych deklarujących, że ludzie tacy jak oni działając wspólnie z innymi są w stanie rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi, miasta lub pomóc osobom potrzebującym, wzrósł o 16 punktów. W tym czasie liczba tych, którzy twierdzą, że nawet wspólne z innymi działanie nie jest w stanie przyczynić się do rozwiązania problemów lokalnych, zmniejszyła się o 13 punktów. Poczucie swoistej bezradności obywatelskiej cechuje obecnie co czwartego respondenta (25%).

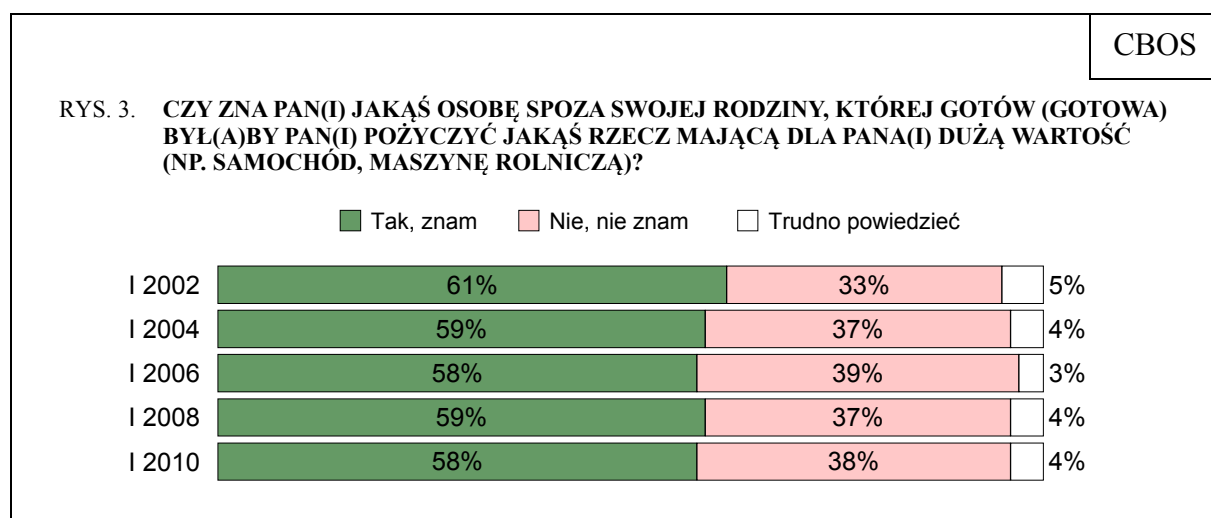
Mimo iż we wszystkich analizowanych grupach dominuje wiara w skuteczność wspólnych działań na rzecz społeczności lokalnej, również w tej kwestii poglądy są w znacznym stopniu zróżnicowane społecznie. Przekonanie, że działając wspólnie z innymi można przyczynić się do rozwiązania niektórych problemów swojej społeczności, zwykle częściej niż inni wyrażają osoby młodsze, lepiej wykształcone, badani uzyskujący wyższy dochód *per capita*, respondenci zadowoleni z sytuacji materialnej swoich rodzin, zajmujący raczej znaczące pozycje zawodowe (najczęściej są to pracownicy wyższego i średniego szczebla oraz prywatni przedsiębiorcy), a także mieszkańcy największych miast.

Bezradność obywatelska najczęściej cechuje osoby niezadowolone z sytuacji materialnej swoich gospodarstw domowych, rencistów, rolników, robotników wykwalifikowanych, badanych z podstawowym wykształceniem, mieszkańców miast od 20 do 100 tys. ludności, respondentów uzyskujących dochód poniżej 500 zł *per capita*, ankietowanych w wieku 65 lat i starszych, respondentów o niesprecyzowanych poglądach politycznych oraz bezrobotnych (zob. tabele aneksowe).

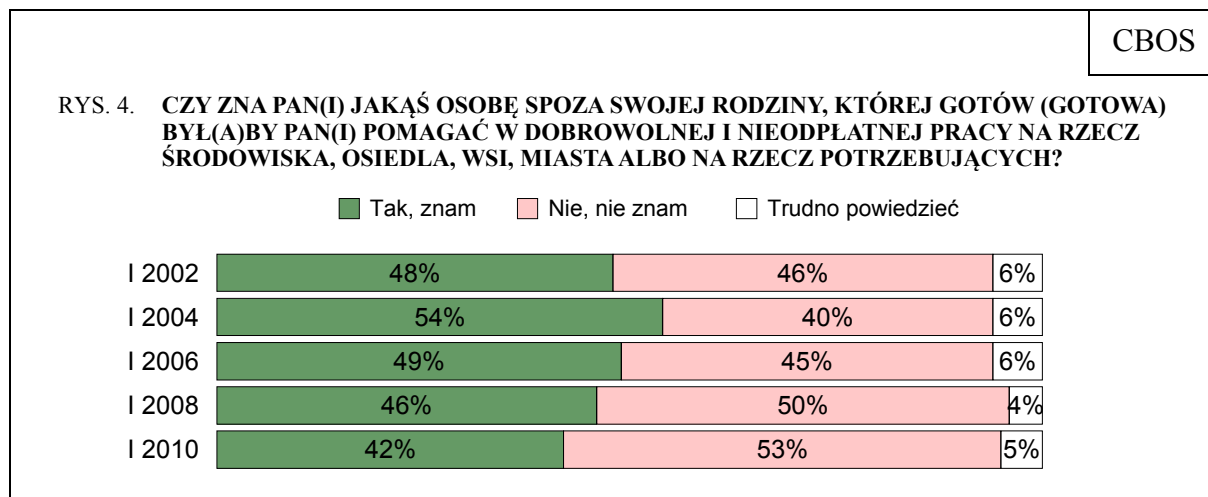
W JAKICH DZIEDZINACH POLACY SĄ GOTOWI WSPÓLPRACOWAĆ?

O gotowości do współpracy świadczą w naszych sondażach deklaracje, że badani znają osoby spoza rodziny, z którymi chętnie współdziałaliby w takich konkretnych sprawach, jak: praca społeczna na rzecz środowiska lokalnego, kampania przed wyborami samorządowymi lub parlamentarnymi, wspólne prowadzenie działalności gospodarczej oraz pożyczanie wartościowych rzeczy.

Tak jak w latach poprzednich ankietowani najbardziej skłonni są do współdziałania pożyczając osobom spoza rodziny rzeczy mające dużą wartość (jak np. samochód czy maszyna rolnicza) – nadal większość z nich (58%) składa takie deklaracje. Prawie dwie piąte badanych (38%) twierdzi, że nie mają znajomych, którym byliby gotowi pożyczyć coś wartościowego. Oczywiście w pewnym stopniu (w tym wypadku trudnym do oszacowania) może to też wynikać z faktu nieposiadania żadnych wartościowych rzeczy.

Mniej osób wykazuje gotowość do współdziałania na rzecz swojej społeczności lokalnej. Tylko nieco ponad dwie piąte ankietowanych (42%) ma znajomych społeczników, którym gotowi byliby pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz swojego środowiska lub ludzi potrzebujących. Więcej niż co drugi badany (53%) przyznaje, że nie zna nikogo, z kim mógłby współdziałać w tej dziedzinie³. Co istotne, poziom gotowości do współdziałania na rzecz swojej społeczności lokalnej od dłuższego czasu charakteryzuje się ogólną tendencją spadkową. Od 2008 roku odsetek respondentów znających jakiegoś społecznika, któremu gotowi byliby pomagać w jego działalności, zmniejszył się o kolejne 4 punkty, co w porównaniu z rokiem 2004 daje już 12-punktowy spadek. Jednocześnie w ciągu ostatnich sześciu lat liczba osób niezainteresowanych współpracą na rzecz lokalnej społeczności i potrzebujących wzrosła o 13 punktów procentowych, co sprawia, że jest obecnie najwyższa od początku monitoringu. Z drugiej jednak strony w ostatnich latach wzrosła liczba osób angażujących się społecznie w ramach organizacji obywatelskich⁴. Być może nasila się w Polsce przekonanie, że pomocą potrzebującym oraz kształtowaniem lokalnego środowiska powinny raczej zajmować się odpowiednie organizacje (których jest coraz więcej) niż indywidualne osoby.

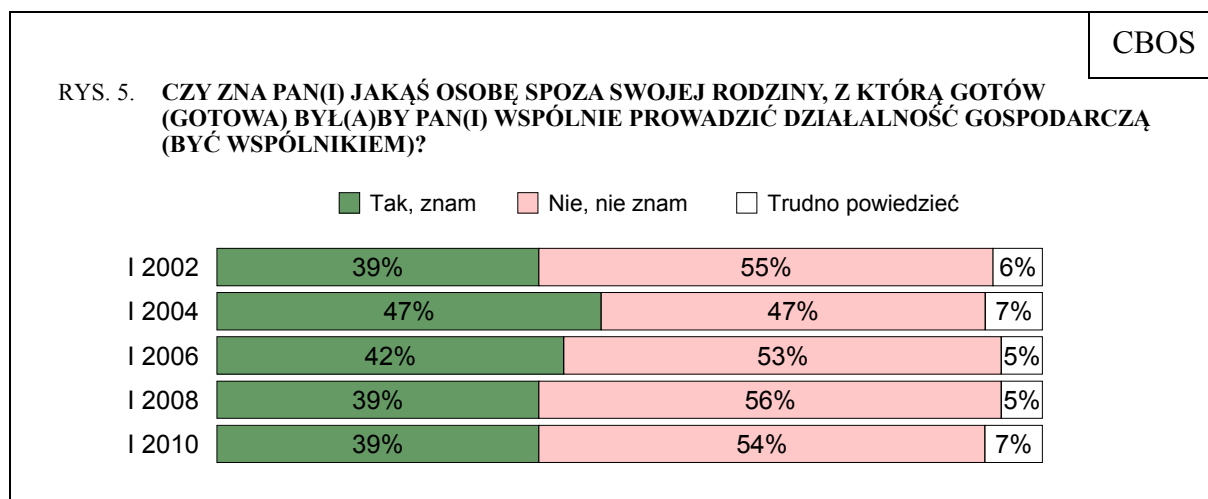
Jeszcze mniej ankietowanych wyraża chęć wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej z osobami spoza rodziny. Deklaracje takie składa obecnie – tak jak przed dwoma laty – dwie piąte badanych (39%), a ponad połowa (54%, spadek o 2 punkty)

³ Zob. komunikat CBOS „Działalność społeczna Polaków” *op. cit.*, s. 9 – 10.

⁴ Zob. komunikat CBOS „Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998 – 2010”, *op. cit.*

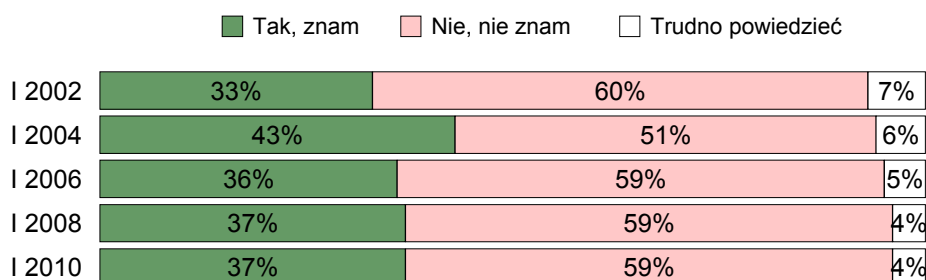

twierdzi, że nie zna nikogo, z kim mogłaby współdziałać na tym polu. Wprawdzie od 2008 roku niewiele w tym względzie się zmieniło, jednak z dłuższej perspektywy widoczne są pewne niekorzystne symptomy. W ciągu ostatnich sześciu lat deklarowana gotowość do współpracy biznesowej zmniejszyła się o 8 punktów i obecnie kształtuje się na poziomie z 2002 roku.

Na równie niskim poziomie jak chęć współdziałania w sferze biznesowej utrzymuje się gotowość do współpracy w dziedzinie polityki. Tak jak dwa lata temu tylko niespełna dwie piąte respondentów (37%) deklaruje znajomość osób, którym gotowi byliby aktywnie pomagać w zostaniu radnym lub posłem. Trzy piąte ankietowanych (59%) twierdzi natomiast, że nie zna nikogo takiego. Tegoroczne wyniki są zbliżone do uzyskanych w latach 2002, 2006 i 2008, natomiast nieco gorsze niż w roku 2004, kiedy to wyrażana chęć aktywnego uczestnictwa w ewentualnej kampanii wyborczej była jak dotąd najwyższa (deklarowało ją 43% ankietowanych). Z pewnością nie bez wpływu na utrzymujący się wśród Polaków brak gotowości do zaangażowania w tej sprawie pozostaje negatywny stereotyp polityki oraz raczej niekorzystny wizerunek polityków.

RYS. 6. CZY ZNA PAN(I) JAKĄS OSOBĘ SPOZA SWOJEJ RODZINY, KTÓREJ GOTÓW (GOTOWA) BYŁ(A)BY PAN(I) AKTYWNIWIE POMAGAĆ W ZOSTANIU RADNYM, POSŁEM ITP.?

Gotowość do współpracy zarówno w dziedzinie polityki, jak i biznesu czy też kształtowania lokalnego środowiska i budowania relacji międzyludzkich jest istotnie zróżnicowana społecznie. Zależy przede wszystkim od wieku badanych oraz poziomu ich wykształcenia, a w pewnym stopniu również od wielkości miejscowości zamieszkania, pozycji zawodowej, sytuacji materialnej i płci.

Deklarowana chęć współdziałania w różnych dziedzinach cechuje przede wszystkim respondentów młodszych i lepiej wykształconych. Częściej niż inni wyrażają ją również mieszkańcy największych miast, osoby uzyskujące dochód powyżej 1500 zł *per capita*, badani zadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych, a ze względu na status zawodowy: kadra kierownicza i wyżsi specjaliści, średni personel techniczny, pracownicy administracyjno-biurowi, prywatni przedsiębiorcy, a także uczniowie i studenci oraz rolnicy. Na ogół większą otwartością na współpracę charakteryzują się mężczyźni niż kobiety (zob. tabele aneksowe).

POZIOM GOTOWOŚCI DO WSPÓŁPRACY

Gotowość do współpracy próbujemy ocenić zliczając dziedziny, w których ankietowani wyrażają chęć współdziałania z ludźmi spoza własnej rodziny. Okazuje się, że dwie trzecie badanych (67%) ma znajomych, z którymi skłonni są w jakiś sposób współdziałać, w tym co piąty (21%) deklaruje gotowość do współpracy we wszystkich czterech dziedzinach, jedna siódma (15%) – w trzech oraz zbliżone liczebnie grupy – w dwóch dziedzinach (16%) i w jednej (15%). Co trzeci badany (33%) nie wykazuje chęci do współpracy w żadnej z wymienionych dziedzin.

Należy podkreślić, że od 2002 roku odnotowujemy nieznaczny, aczkolwiek systematyczny, spadek gotowości Polaków do współdziałania. Coraz więcej badanych deklaruje, że nie zna nikogo spoza rodziny, z kim skłonni byliby współpracować (wzrost od 2002 roku o 8 punktów), coraz mniej jest natomiast gotowych działać wspólnie z innymi chociażby w jednej dziedzinie (spadek od 2002 roku o 8 punktów).

					CBOS
RYS. 7. POZIOM GOTOWOŚCI DO WSPÓŁPRACY Z LUDŹMI SPOZA SWOJEJ RODZINY*					
Odsetki respondentów					
	niewykazujących żadnej gotowości do współpracy**	deklarujących gotowość do współpracy:			
		w jednej dziedzinie	w dwóch dziedzinach	w trzech dziedzinach	w czterech dziedzinach
I 2002	25	20	19	18	18
I 2004	27	13	16	18	26
I 2006	30	16	16	17	21
I 2008	32	15	15	16	22
I 2010	33	15	16	15	21

* Uwzględniono gotowość do pożyczania wartościowych rzeczy, pracy społecznej na rzecz swojego środowiska i osób potrzebujących, wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej oraz politycznej
 ** Respondenci, którzy na wszystkie pytania odpowiedzieli: „nie znam” lub „trudno powiedzieć”

Ogólny wskaźnik gotowości do współpracy, mierzony na skali od 0 do 4 (0 = niechęć do współdziałania we wszystkich czterech dziedzinach; 4 = gotowość do współpracy we wszystkich dziedzinach), wynosi dla ogółu Polaków 1,76. Jeżeli natomiast chodzi o zróżnicowania społeczne, jego wartość wzrasta przede wszystkim wraz z poziomem wykształcenia respondentów, a maleje wraz z ich wiekiem.

Wskaźnik nasilenia gotowości do współdziałania przyjmuje najwyższe wartości dla osób w wieku od 18 do 24 lat (średnia = 2,38) i dla respondentów z wyższym wykształceniem (2,36), a ponadto dla osób pracujących na własny rachunek (2,58), uczniów i studentów (2,48), kadry kierowniczej i specjalistów wyższego szczebla (2,33) oraz badanych uzyskujących dochód miesięczny powyżej 1500 zł *per capita* (2,31).

Tabela 1

Cechy społeczno-demograficzne		Średni wskaźnik nasilenia gotowości do współpracy mierzony na skali 0–4	Odchylenie standardowe
	Ogółem	1,76	1,55
Płeć			
	Mężczyźni	1,96	1,56
	Kobiety	1,58	1,52
Wiek			
	Od 18 do 24 lat	2,38	1,41
	25 – 34	2,05	1,48
	35 – 44	2,06	1,48
	45 – 54	1,69	1,58
	55 – 64	1,49	1,54
	65 lat i więcej	1,03	1,41
Miejsce zamieszkania			
	Wieś	1,69	1,59
	Miasto do 20 tys.	1,76	1,57
	20 – 100 tys.	1,72	1,59
	101 – 500 tys.	1,65	1,42
	501 tys. i więcej mieszkańców	2,11	1,45
Wykształcenie			
	Podstawowe	1,27	1,51
	Zasadnicze zawodowe	1,60	1,53
	Średnie	1,97	1,50
	Wyższe	2,36	1,44
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)			
	Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	2,33	1,40
	Średni personel, technicy	2,23	1,64
	Pracownicy administracyjno-biurowi	2,09	1,50
	Pracownicy usług	1,53	1,47
	Robotnicy wykwalifikowani	1,72	1,53
	Robotnicy niewykwalifikowani	1,33	1,41
	Rolnicy	1,97	1,50
	Pracujący na własny rachunek	2,58	1,44
Bierni zawodowo			
	Renciści	1,30	1,62
	Emeryci	1,17	1,46
	Uczniowie i studenci	2,48	1,37
	Bezrobotni	1,71	1,55
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym			
	Do 500 zł	1,90	1,59
	501 – 750 zł	1,72	1,60
	751 – 1000 zł	1,50	1,54
	1001 – 1500 zł	1,62	1,50
	Powyżej 1500 zł	2,31	1,40
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego			
	Złe	1,33	1,50
	Średnie	1,60	1,55
	Dobre	2,08	1,49
Uczestnictwo w praktykach religijnych			
	Kilka razy w tygodniu	1,84	1,52
	Raz w tygodniu	1,79	1,59
	1–2 razy w miesiącu	1,65	1,51
	Kilka razy w roku	1,69	1,49
	W ogóle nie uczestniczy	1,86	1,52
Poglądy polityczne			
	Lewica	1,79	1,48
	Centrum	1,85	1,57
	Prawica	1,93	1,56
	Trudno powiedzieć	1,32	1,45

Stosunkowo najmniejszą skłonnością do współpracy charakteryzują się osoby w wieku 65 lat i starsze (średnia = 1,03), emeryci (1,17), osoby z podstawowym wykształceniem (1,27), renciści (1,30), badani o niesprecyzowanych poglądach politycznych (1,32) oraz respondenci niezadowoleni z kondycji materialnej swoich gospodarstw domowych (1,33). Jak się wydaje, istotna zależność gotowości do współpracy i wieku badanych pozwala w pewnym stopniu tłumaczyć spadek deklarowanej chęci współdziałania starzeniem się polskiego społeczeństwa.

Deklarowana gotowość do współpracy w znacznym stopniu zależy również od posiadanych przekonań na temat efektywności i skuteczności wspólnego działania. Osoby twierdzące, że współpracując z innymi można osiągnąć więcej niż samemu, znacznie częściej deklarują chęć niesienia pomocy i podejmowania wspólnych działań niż te, które są przekonane, że współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu (r Pearsona = 0,217; $p < 0,001$). Podobnie respondenci przekonani, że ludzie tacy jak oni, działając wspólnie z innymi, mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta, znacznie chętniej skłonni są współpracować niż ci, którzy sądzą, że nawet wspólne działanie nie jest w stanie nic zmienić w tym względzie (r Pearsona = 0,209; $p < 0,001$).

DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA I ZAUFANIE A GOTOWOŚĆ DO WSPÓŁPRACY

Wyniki naszego sondażu wskazują, że gotowość do współpracy z ludźmi spoza swojej rodziny w dużej mierze zależy od dotychczasowej aktywności społecznej Polaków, a więc od tego, czy badani mają już jakieś doświadczenie w pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej, czy w jakiejś formie pomagali potrzebującym oraz czy aktywnie działają w różnego typu organizacjach o charakterze obywatelskim.

Średnie nasilenie gotowości do współpracy jest istotnie wyższe w przypadku respondentów angażujących się w działalność dobroczynną lub pracujących społecznie (indywidualnie lub w ramach organizacji obywatelskich) niż tych, którzy tego typu aktywności nie wykazują.

Tabela 2

	Średnie dla:		
	osób angażujących się w działalność dobroczynną*	osób niezaangażowanych w działalność dobroczynną*	Ogółu badanych
Wskaźnik nasilenia gotowości do współpracy (skala 0 – 4)	2,12	1,15	1,76

* Na podstawie ogólnego wskaźnika dobroczynności (zob. komunikat CBOS „Dobroczynność w Polsce”, *op. cit.*, s. 6 – 8)

Tabela 3

Wskaźnik zaufania:	Średnie dla:		
	osób angażujących się społecznie (indywidualnie lub w ramach organizacji)*	osób niezaangażowanych w pracę społeczną*	Ogółu badanych
Wskaźnik nasilenia gotowości do współpracy (skala 0 – 4)	2,29	1,46	1,76

* Na podstawie zbiorczego wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną (zob. komunikat CBOS „Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998 – 2010”, *op. cit.*, s. 10 – 13)

Analiza korelacji potwierdza powyższe zależności. Deklarowana gotowość do współpracy w różnych dziedzinach jest tym wyższa, im większe zaangażowanie badanych w działalność na rzecz własnej społeczności oraz osób potrzebujących, im szerszy zakres niesionej pomocy charytatywnej oraz im częstsza działalność w ramach organizacji obywatelskich.

Tabela 4. Współczynniki korelacji r Pearsona

Wskaźniki społecznej aktywności:	Nasilenie gotowości do współpracy
– ogólny wskaźnik dobroczynności ⁵	0,324*
– stopień zaangażowania w działalność charytatywną ⁶	0,299*
– działalność w organizacjach obywatelskich ⁷	0,202*

* Zależności istotne na poziomie 0,01

Poziom gotowości do współpracy zależy w pewnym stopniu także od tego, czy ankietowani darzą zaufaniem swoich znajomych, współpracowników, lokalnych społeczników oraz dalszych krewnych. W nieco mniejszym stopniu zależność ta dotyczy zaufania do sąsiadów i najbliższych członków rodziny. Chęć współdziałania nie wiąże się natomiast

⁵ Na podstawie ogólnego wskaźnika dobroczynności (zob. komunikat CBOS „Dobroczynność w Polsce”, *op. cit.*, s. 6 – 8).

⁶ Na podstawie wskaźnika zaangażowania w pomoc charytatywną (zob. komunikat CBOS „Dobroczynność w Polsce”, *op. cit.*, s. 3 – 5).

⁷ Na podstawie wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną (zob. komunikat CBOS „Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998 – 2010”, *op. cit.*, s. 10 – 13).

z deklarowanym zaufaniem do osób nieznanym spotykanych w różnych sytuacjach, a w przypadku zaufania do proboszcza lokalnej parafii zależność jest odwrotnie proporcjonalna.

Im bardziej ufnie nastawieni są badani do swoich znajomych, współpracowników, osób zaangażowanych w działalność społeczną oraz członków dalszej rodziny, tym częściej wyrażają gotowość współdziałania we wszystkich omawianych dziedzinach. Większe zaufanie do sąsiadów sprzyja natomiast przede wszystkim gotowości do współpracy na rzecz swojej społeczności lokalnej, a w nieco mniejszym stopniu zależy również od deklarowanej chęci współdziałania na polu polityki oraz w dziedzinie biznesu. Zaufanie do najbliższych członków rodziny, w przeciwieństwie do deklarowanego zaufania do proboszcza lokalnej parafii, wiąże się z większą gotowością do pożyczania innym wartościowych rzeczy.

Tabela 5. Współczynniki mierzące siłę związku między zaufaniem w sferze prywatnej oraz do nieznanym i większości ludzi a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Zaufanie do:	Nasilenie gotowości do współdziałania	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w dziedzinie:			
		pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej	działalności politycznej (pomoc przy wyborach)	działalności gospodarczej, biznesowej	pożyczania wartościowej rzeczy
– swoich znajomych	0,179**	0,127**	0,119**	0,150**	0,160**
– współpracowników	0,175**	0,136**	0,145**	0,160**	0,135**
– osób pracujących społecznie w Pana(i) miejscu zamieszkania	0,153**	0,164**	0,120**	0,092**	0,080**
– dalszej rodziny	0,142**	0,143**	0,081**	0,122**	0,116**
– sąsiadów	0,090**	0,084**	0,069*	0,073*	0,049
– najbliższej rodziny – rodziców dzieci, małżonki(a)	0,079**	0,062*	0,013	0,054	0,107**
– nieznanym	0,047	0,074*	0,029	0,068*	0,011
– proboszcza swojej parafii	-0,082**	-0,025	-0,079*	-0,045	-0,101**

Poziom istotności korelacji oznaczono następująco: **p≤ 0,01; *p≤ 0,05

Gotowość do kooperacji w niewielkim stopniu uzależniona jest także od poziomu zaufania ankietowanych do niektórych instytucji życia publicznego. Wzrasta zwykle wraz z zaufaniem do takich organizacji jak harcerstwo (r Pearsona = 0,16), a także ONZ (r = 0,15) czy NATO (r = 0,13). W mniejszym stopniu wiąże się również ze stosunkiem respondentów do instytucji Rzecznika Praw Obywatelskich, partii politycznych, dużych przedsiębiorstw, Unii Europejskiej, PCK i Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, a także do Kościoła

rzymskokatolickiego, choć – co ciekawe – w przypadku Kościoła zależność jest ujemna – zwłaszcza jeśli dotyczy pożyczania wartościowych rzeczy oraz współdziałania w dziedzinie biznesu⁸.

Tabela 6. Współczynniki mierzące siłę związku między zaufaniem do instytucji życia publicznego a gotowością do współdziałania z osobami spoza rodziny

Zaufanie do takich instytucji życia publicznego, jak:	Nasilenie gotowości do współdziałania	Gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny w dziedzinie:			
		pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej	działalności politycznej (pomoc przy wyborach)	działalności gospodarczej, biznesowej	pożyczenia wartościowej rzeczy
– harcerstwo	0,157**	0,127**	0,119**	0,104**	0,135**
– ONZ	0,148**	0,098**	0,116**	0,100**	0,124**
– NATO	0,129**	0,088**	0,086**	0,075**	0,117**
– Rzecznik Praw Obywatelskich	0,093**	0,061*	0,054	0,088**	0,074**
– partie polityczne	0,091**	0,057	0,090**	0,065*	0,061*
– duże przedsiębiorstwa	0,088**	0,048	0,077*	0,090**	0,063*
– Unia Europejska	0,087**	0,006	0,070*	0,075**	0,085**
– PCK	0,085**	0,071*	0,059	0,031	0,076**
– Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	0,080**	0,037	0,045	0,070**	0,066*
– urzędnicy administracji publicznej	0,056	0,055	0,051	0,027	0,058
– Kościoły innych wyznań	0,051	0,091**	0,055	0,025	0,020
– Sejm i Senat	0,050	0,040	0,064*	0,033	0,024
– policja	0,049	0,047	0,059	0,053	0,026
– związki zawodowe	0,042	0,045	0,052	0,046	0,038
– sądy	0,040	0,043	0,026	0,050	0,041
– władze lokalne miasta/gminy	0,040	0,050	0,032	-0,002	0,031
– Caritas	0,039	0,035	0,043	0,023	0,024
– IPN	0,035	0,016	0,043	0,041	0,041
– wojsko	0,032	0,035	0,022	0,006	0,037
– rząd	0,025	0,024	0,037	0,012	-0,002
– gazety	-0,025	-0,032	0,002	0,008	-0,054
– telewizja	-0,025	-0,029	-0,010	-0,006	-0,059
– Kościół rzymskokatolicki	-0,094**	-0,020	-0,048	-0,087**	-0,099**

Poziom istotności korelacji oznaczono następująco: **p≤ 0,01; *p≤ 0,05

Na podstawie naszych analiz można stwierdzić, że istnieje istotny związek między ogólnym zaufaniem społecznym a nasileniem gotowości do współdziałania w różnych dziedzinach. Jednak związek ten, jak się okazuje, jest nieco silniejszy, jeśli chodzi o zaufanie w sferze prywatnej niż publicznej.

⁸ Jeżeli chodzi o analizowane zależności, stosunek do Kościoła jako instytucji nie odpowiada jednak praktykom religijnym. Jak się bowiem okazuje, osoby regularnie uczestniczące w mszach, nabożeństwach i spotkaniach religijnych zwykle równie często deklarują gotowość do współpracy jak w ogóle niepraktykujący.

Tabela 7. Współczynniki korelacji r Pearsona

Poziom zaufania:*	Gotowość do współpracy
– w sferze prywatnej	0,196**
– w sferze publicznej	0,162**
– ogólny	0,190**

* Na podstawie wskaźników zaufania (zob. komunikat CBOS „Zaufanie społeczne”, *op. cit.*)

** Zależności istotne na poziomie 0,01

Pomimo pewnych niekorzystnych zmian dotyczących wprowadzie niewielkiego, ale systematycznego spadku gotowości do współpracy, wiara w opłacalność wspólnego działania pozostaje w miarę stabilna i dotyczy zdecydowanej większości Polaków. Nie ma też w społeczeństwie większych wątpliwości co do tego, że wspólne działanie może być skuteczne i przyczyniać się do pomocy potrzebującym oraz do rozwiązywania niektórych problemów lokalnego środowiska, osiedla, wsi czy miasta.

W związku z tym, że zaangażowanie w działalność społeczną (czy to indywidualną, czy w ramach organizacji obywatelskich) jest związane z deklarowaną gotowością do współpracy, wydaje się, że możliwości rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce są mimo wszystko ciągle duże i w znacznym stopniu niewykorzystane.

Opracował
Rafał BOGUSZEWSKI